

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Ortv Ac Progressv Artis Typographicae Dissertatio Historica

Mallinckrodt, Bernhard von

Coloniae Agrippinae, 1640

Cap. IV. Testes Neoterici pro Moguntinis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11780

CAP. IV.

Testes Neoterici pro Moguntinis.

Primus ex Neotericis prodeat PETRVS OPMÆRVS Ambsterodamus
celebris Chronographus, qui ferè septuagenarius anno 1595. decessit
Delphis. Is igitur operis Chronographici posthumi sui pag. 703. editionis
Colonienfis in octavo Beroaldi & Campani carminibus relatis ait: Erenim
hoc anno (illum non adponit, nec in præcedentibus illum reperire potui)
Moguntia à Ioanne Fausto ars imprimendi exerceri cepta est. Fuerat is auus Ioannis
Schæfferi Calcographi nostra ætatis, vir dignus vt celebretur, addit deinde de Vlric-
co Han/que supra pluries relata, Annum tamen in præcedenti loco præ-
termiffum alibi in princ. lib. 4. non præterit, ita scribens. Quid? quod sub
mundi vesperam instante supremo iam die inter caliginosas impiorum atque discor-
diarum fer alium procellas rara pietatis summæque doctrinæ non pauci instar micantiũ
fyderum emicasse cernuntur, vt crederes Orbem à grauiore morbo conualuisse, atque
amiffas eloquentiæ artiumque vires sensim recollectisse opitulante disciplinæ arte illa quæ
plumbeis literarum characteribus ingeniosè fufis, atque scribendi ratione apte cõpositis
atramentoque madefactis conuenienter ac prælo compressis, diuersarum linguarum li-
bri numerofo quasi partu in quam plurima exemplaria in lucem producuntur, Typogra-
phiæ arti nomen dedere, ac per Ioannem Faustum anno 1440. excogitatam in lucem
produxisse certissime constat. Mirum tanti artificij repertorem & diuinarum humana-
rumque disciplinarum generosum administrum à Germanicarum rerum scriptore in-
digno plane ornari elogio. Fuit certe vir ille immortalis memoriæ dignissimus & acutis-
simis ingenijs annumerandus. Ita ille. ~~De~~ *De* ~~re~~ *re* autem nequeo quem indigitare
voluerit è Germanis Historicis. Nulla apud hunc quod mirari possis Lu-
niani Editui mentio, eius autem in hac re authoritati plurimum tribuo,
quod & iuxta Harlemum natus, haud procul inde vixerit & decesserit,
quod patriarum rerum peritissimus, ac in primis nobiliorum artium vt-
pote picturæ, sculpturæ, calcographiæ &c. curiosissimus indagator
fuerit, ac scriptor sanè, quod super omnia æstimo, grauis, cordatus, con-
stans, ac non patriæ minus quam veritatis amans. Huic accedat ABRA-
HAMVS BVCHOLCERVS & ipse antiquitatis peritissimus, quod vel ex vni-
co eius Chronologici indicis erudito contextu iudiciosus lector animad-
uertere potest. In illo autem ad annum 1440. scribit sequentia. *Arstypo-*
graphica

1. Petrus
Opmarus.2. Abra-
hamus
Bucholce-
rus.

graphica nouum per typos scribendi genus inuenta & excogitata est à Ioanne Gutenbergio, de quo sic *Wimphelingus* c. 65. &c. Eius supra verba retulimus, nec hic repetimus. Rectius tamen hunc ad priorem classem illorum qui ante Iunij Bataviam visam ediderunt huc retulissim. Obijt enim anno 1584. Verum id parum refert, nec casus rei in illo vertitur. *HENRICVS SPONDANVS* Apamearum Episcopus felicissimus annalium Ecclesiasticorum Epitomatorem, in auctuario Chronologico ad illud ipsum Baronij immortale opus adiuncto, sic hac de re scribit ad annum 1441. *Ars typographica excogitatur in vrbe Argentinenſi à Ioanne Gutenbergio Aurifice, qui inde Moguntiam veniens illam feliciter compleuit. Eandem postea auxit Ioannes Mentelividem Argentino. Sixtus Rufinger item Argentinus traduxit Neapolim in Italiam & Valricus Han Roman, Wimphelingus & Fulgofius. At Platina & plerique alij tale inuentum referunt ad Ioannem Faustium Moguntinum sub annum 1452. Paulus vero Iunius à Catainis India populis per Schytas & Moschos ad nos peruenisse scribit. Genebrardus addit & Themistaneas, quorum urbem patrum memoria Castellani in nouo orbe occuparunt. Qui vera de rebus Sinensibus scribunt, afferunt vsque adeo veterem esse apud Sinenses hanc artem, nullum vt inter eos extet originis eius monumentum. Primos autem libros in nostra Europa Typis mandatos voluit fuisse eos, quos de Ciuitate Dei Augustinus scripsit, & de diuinis institutionibus Lactantius. Volaterranus, Genebrardus, Notet lector in tot diuersis à Spondano relatis opinionibus Harlemsium non esse rationem habitam non scriptoris ignorantia, cui sine dubio Batavia Iunij satis nota erat, sed quod nihil in huius scripto & illorum iactantiâ probabilitatis reperiret, adeoque nec dignam iudicaret, vt illa inter ceteras recensita lectoris iudicio submitteretur. HORATIUS TYRSELLINVS breuiter vt solet, ac sine loci specificatione hanc rem transmittit libr. 10. Epitomes historiarum: Per idem tempus (anno 1440.) ratio imprimendorum librorum apud Germanos inuenta magno ingeniorum compendio bonoque. Non dubito autem quin Moguntinos hic intellectos per Germanos velit. CHRISTOPHORVS HELVICVS in Theatro Historico pag. 141. Anno 1440. Ars typographica excogitata à Ioanne Gutenbergio Argentinenſi publicatur Moguntia primò, tum Argentina, inde deducitur Neapolim & Romam. Wimphelingus &c. In China tamè aiunt diu ante eam cognitam fuisse. Ioa. Conſaluis. l. 3. c. 17. HENRICVS SALMUTH Polyhistor eruditissimus in aureolis suis ad *Panciroli* Memorabilia commentarijs ad tit. 12. rerum nouiter inuentarum, qui est de *Typographia*, non tantum veterem & receptam opinionem de hac arte in Germania Moguntia reperta retinet, sed Iunij etiam commentum nominatim rejicit: Illud mirere magis, inquit, ipsum etiam *Hadrianum Iunium* Germanis *Typographia* inuentionem non tantum voluisse*

quorundam

3. Hæricus
Spondanus

4. Horat.
Tyrsellin.

5. Christop.
Heluicus.

6. Hæricus
Salmuth.

voluisse ereptum ire, sed & Moguntiacum insuper Faustum illum, qui primus eius Author passim audit, plagii manifestò insimulasse, & recidiuam hanc diuina illius artis laudem Batauis suis, & ex his cuiusdam Harlemedi summa confidentia adserere non dubitasse in Batauia sua cap. 7. Hæc Salmuthus qui recitatis deinde iplis Iunij, ista de re verbis, sic tandem concludit: *Ista sunt fermè quæ à senibus annosis, fide dignis, & qui tradita de manu in manum quasi ardentem tadam in decursu acceperant, olim se intellexisse affirmat. Quicquid sit, Germania certè nunquam sibi hanc laudem patietur extorqueri, à grata Posteritate meritissimò his Berroaldi celebranda versibus, &c.* Optatem equidem Iunianas istas venditationes aliquanto solidius fuisse ab hoc commentatore refutatas, quod quia ab illo prætermisum est, experiat in sequentibus quid contra nouum hunc Carneadem effici & obtineri possit. Idem auhor in operis illius ad ritulum de Typographia auctuario, quod editioni anni 1629. accessit, prolixè historiam typographicæ inuentionis enarrat. Verum quia totus ille locus non tam Harlemediem litem concernit, quam ad alteram illam de Fausto & Gutenbergio quæstionem, veri nimirum illorum hoc inuentum originaliter tribui debeat, spectare dignoscitur, hic illum adscribere abstineo, relaturus infra suo loco, vbi dubium illud prædictum resoluetur. Occasione Salmuthijam citati placet, ipsius etiam PANCIOLOI cui is illustrando ista commentatus fuit, verba obiter apponere, quamuis magnam partem huc propriè non pertineant. *Notatu quoque digna est Typographia inuentio, quæ in Germania reperta fuit anno 1440. Et inualuit opinio quendam per mare Germanicum & Balticum nauigantem in regionem Chinensium, qui olim Seres dicebantur fuisse delatum, eundemque cui Lusitaniam celocibus suis se adiunxerant, animaduertisse imprimendi artem ibi exerceri. Visis itaque & probe consideratis typis ac formis illis in Germaniam reuersum similem calcographiam concinnasse, quæ maximo nobis hodie, & adsumto est & lucro, quandoquidem olim omnia necessum esset, calamo describerentur, quem in usum multa constituta erant taberna, in quibus nihil agebatur aliud, quam vt scriberetur. Id quod multi laboris erat, & sumptuum ei præsertim, qui libros sibi comparabat. Ego paginas aliquot vidi China impressas, etsi memorie proditum non est, nunquam ibi typographiam extitisse. Hæc ille de Typographicis in Germania primordijs nugatur nõ sine manifesto Ioniani liuoris contagio, cui quantum tribui conueniat superuacuum est pluribus ostendere, quando aliquoties iteratæ Batauorum anno 1592. & sequentibus ad Chinensium regionem per mare septentrionale nauigationum tentationes semper ob imensum frigus & glaciæ vastissimos mōtes in irritum reciderūt, ac huc vsq; incertū manet an Aniani, quod vocant fretū eo loci Auiam ab America disterneret, vel potius nouus orbis illic veteri iūgatur,*

Guidus
Panciolus

ac isthinc alicuius interuentus vtrumque peninsulam efficiat, inuicemque
 connectat. Atque adeo navigationem istam Aquilonarem in Chinas &
 Indiam impossibilem reddat. Nam quod idem Pancirolus per Balthicum
 mare in orientem nauigatum esse scribit, ineptum nimis est, nec tam refu-
 tationem quam explosionem meretur. Per Moscouiam enim et Cyrio-
 furam & Helice itinerabres ~~etiam~~ etiam regant, curribus tamen, equis & tra-
 his potius quam onerarijs aut rostratis illi terrestres tyderum observatores
 vehuntur. Holsatica in Orientem legatio quam re feliciter & ex animi sen-
 tentia gesta nuperrime domum rediisse hebdomadaria nouitates, vt cum
 Aenea Syluio loquar, hisce diebus nunciarunt, an aduersarijs & Germanice
 gloria detractatoribus noua argumenta suppediratura sit, alias sciemus.

7. Mel-
 chior A-
 damus.

MELCHIOR ADAMVS Silestus in vita Philosphorum Germania de To-
 anse Faulsto & Ioanne Gutenbergio ita scribit: *Hac ratione & Ioanni illi Fau-
 sti nomen fatale non absurde dixerim, qui primus vel artem typographicam inuenit, vel
 saltem inuentam adiuuit & feliciter absoluit. Fuit is Faustus Germanus, ciuis Mogun-
 tinus, qui diuino haud dubie instinctu agitur, ingenij sagacitate plus quam Cadalea
 aut Cadmea nouum scribendi genus adinuenit, quam calcographiam, typographiam
 Grace, impressoriam autem excelsoriamue latine nominamus. Factum id Friderico III.
 Augusto imperante sub annum Christi millesimum quadringentesimum quinquagesi-
 mum. Verum hic sunt diuortia historiarum. Alij enim ique non postrema nota historici
 Ioanni Gutenbergio Argentinenst Equestris ordinis viro acceptam hanc artem ferunt,
 idque decennio ante, anno nempe 1440 atque sic narrant Ioannem illum cum suo
 puero Schaeffero diu multumque de tali artificio cogitasse, tandemque literis vel compo-
 sitis, vel in asseres, tabulaeque in sculpsit artis specimen quale quale exhibuisse, ei postea opi-
 bus & consilio adiutores fuisse Ioannem Faustum, Ioannem Medinbachium, alios. Sunt e-
 diuerso qui asserant a Fausto & Petro Schaeffero de Gernsheim genero illius, cui vnicam
 Filiam Christinam desponderat, hoc diuinitimum munus inter secreta adductis omni-
 bus curvepoyis in iusturandi religione ad silentij fidem aliquantisper habitum litter-
 rasque in sacculis clanculum in officinas importatas, rursumque ita exportatas, donec
 postea decennio exacto Fausti minister Ioannes ille Gutenberg in Germania vulgarit.
 Sed quicquid huius sit, illud tamen in confesso apud omnes est, Germanos artificij huius
 nunquam satis laudati primos esse Authores. Deinde & hoc constat, vt omnium aliaru-
 rerum, ita & typographicae artis tenuia initio fuisse exordia, qua progressu temporis ma-
 gis magisque fuerunt aucta, a diuersis & exculta. Nam integras paginas inciderunt,
 primum in lignum, deinde chartis commiserunt literas ibidem incisas, & litera primum
 a ligno facta sunt, deinde ex orichalco, tandem e stanno. Et cum, vt Philosophus ait faci-
 lius sit inuentis addere, quam inuenire, municipales illorum duum annis sequentibus adeo
 ad artificij genus expoliuerunt, vt quid in eo desiderari hodie possit, ne motus quidem fa-
 cile.*

ale inueniat, & Venetiis eandem ceperunt. Hamson Hamman dictus, Herkog &
 Octavianus Scotus, vt etiamnum libri impressi testantur. Et deinde post pauca. In Gal-
 lia Nicolaus Ienson librariam istam artem excoluit &c. Per Germaniam autem passim
 exercuerunt eam Artifices in plerisque celebrioribus vrribus vt Augustus Ioannes Bemler
 Biblia latina excudit anno 1466. Eslinga Typographus fuit anno 1475. Conrad Fi-
 ner, Vltra circa eadem tempora Ioannes Zimer & Conrad Denckmuth, Colonia anno
 1490. Henricus Quentel, Basilea anno eodem Nicolaus Kesler, Noriberga Antonius
 Koburger. Huius artis periti erant primum summo in precio diuitisque affuebant, &
 magno are opera eorum conducebatur. Argentina Ioannes Mentel id artificii genus in-
 ceptans multis voluminibus castigatè & politè impressis factus est breui opulentissimus,
 sed vt in alijs etiam sit rebus, ita hodierna die, cum immensa sit librorum copia, ars hæc
 quoque vilissima vilescit, & præter labores vix aliud Typothetis & Impressoribus relictum
 est, omni quaestu ad officinarum Dominos & Bibliopolas redundante. Cæterum Pom-
 ponius Latus maiorum memoria & post eum Paulus Iouius hoc inuento Germanos frau-
 dare mala fide conati sunt. Ludouicus etiam Gucciardinus in descriptione inferioris
 Germaniæ Harlemi in Hollandia Typographiam primum inuentam, Moguntiam inde
 exportatam inclarescere cepisse, vulgari sermone Harlemensium scribit. Hadrianus item
 Iunius in Batava historia pag. 25. authorem eius quendam Laurentium Ioannem
 cognomento Aedituum seu Custodem Harlemi laudat, verboseque archetypi formam,
 cui titulus Speculum salutis fuerit sibi visum describit. Qua de re candidis lectoribus iu-
 diciam relinquimus. Hactenus Adamus, cui IULIUM CÆSAREM BVLNGE-
 RVM Theologum & Historicum Gallum comitem do, vt illius prolixita-
 tem breuitate huius compensem. Is lib. 5 hist. sui temporis ad annum 1577.
 Id temporis per sodales S. Augustini China cognita & illustrata est, vbi tormenta mura-
 lia ante octingentos annos in vsu fuisse produnt, qua in Europa anno 1330. reperta per
 Bertholdum Schwartzium, Monachum Alchymistam, mox ad bella, pugna Cressiaca
 aduersus Gallos sub anno 1346. ab Anglis translata, tum à Danis & Venetiis anno
 1354. usurpata sunt, sic nobiles illa forma, quibus libri typis excuduntur anno 1440. in
 Europa per Ioannem Gutenbergem reperta & Moguntii primum exercita, in China
 ante mille annos vigere. FERREOLVS LOERAVS Belgici Chronici nuperus
 scriptor prodijt, qui in præteriti hic non debet, qui cum plerasque de
 ortu calcographiæ sententias recenset, nec aperte ex omnibus aliquam
 amplectatur, in Moguntinorum tamen partes potissimum videtur pro-
 pendere: Ioannes Gutenbergius inquit, secundum Polydorum Virgilium & Gilber-
 tum Genebrardum, alijs (Ioannes Faustus) equestri vir dignitate, patria Argentimensis
 artem Typographicam diuina plane inuentione Europæis aperit. Qua de re vide Gar-
 ziam lib. 1. Aromaticum apud Indos nascentium cap. 38. Ioannem Barzum sua in Asia
 decad. 1. lib. 9. cap. 1. Paulum Iouium libro Historiarum 19. aliosque apud quos intelli-

8. Iulius
 Cæsar Bv-
 lengerus.

9. Ferreo-
 lus Lo-
 erius.

ges Chineses Indiæ populos primos huius artis fuisse inuentores. De nostris vero scripsere Polydorus Virgilius libr. 2. de inuentor. rer. cap. 7. Iacob VVimpeling. hist. sua cap. 65. Philippus Bergom. lib. 15. supplem. Gilbert. Cognat. lib. 3. Sylua Narrat. Hadrianus Iunius in Batauiæ descriptione, qui Laurentium Ioannem cognomento AEdituum siue Custodem ciuem & incolam Harlemensem prædicat huius artis inuentorem. Ex professo autem tres Neotericorum hanc tractarunt typographicæ inuentionis materiam: NICOLAÛS SERARIUS Iesuita in rebus Moguntinis, GEORGIUS DRAVDIVS in discursu suo Typographico, qui anno 1625. Francofurti excusus est, & GABRIEL NAÛDÆVS Parisiensis qui nuper primè scripsit, è quibus Serarius Petrum Bertium sibi præcipuè refutandum sumpsit, aliquotque capitibus lib. 36. 37. 38. & 39. lib. 1. rerum Mogunt. satis solidè hanc rem exequitur, referens, septem diuersas de loco & authore huius diuissimi inuenti opiniones, ac pro Moguntinis tandem concludens, reliquas vel ad rem non pertinere, & extra quæstionem esse ostendit, vel satis solidè & fortiter refutat, nec tamen citra modestiam, vti religiosi instituti hominem vel maximè decebat. Is igitur cap. 37. inter alia hæc quæ sequuntur de hac Harlemensium cum Moguntinis controuersia ponit: *Sexto an etiam in aliqua Hollandia sylua quidquam tentarit Hollandus aliquis, an item domi literas deformarit aliquas, nolim pugnare. Nam fortè & alibi pluribus tale quid in mentem venire aliquando potuit, quemadmodum viatores & hominum cogitationes in eadem aliquando incurrunt vestigia. Et hoc fortè tantum vult vulgaris Harlemensium fama, de qua Ludouicus. Guicciardinus. & postea: Sed illud se primo assero, æquum esse vt bonis vel testimonijs vel indicijs doceat Bertius, suo illi Hollando fuisse Seruum, & quidem tunc temporis Moguntinum, aut illum cuiuscunque vrbis, gentisue hominem ex Hollandia profugisse Amsterdamum, deinde Coloniam appulisse, & cur potius hæc in via vrbes, quam alia tam multa nominentur: an typographicum forte ibi aliquid inceptarit: doceat denique Moguntiam illum venisse, hic fugæ finem fecisse: hic furium suum in lucem dedisse, & quod alienum erat, quasi suum vendicasse. Alioquin si satis sit dicere aliquem esse Eurem, quis, vt à veterum quodam dictum est, innocens & non fur? Et infra: Dico igitur & fauo artis huius habendam inuentricem Moguntiam, quia & domestici & exteri recetes & vetustiores, plures & suspicione omni alieniores id ipsum testentur testes. Subiungit deinde Erasmi, Polydoti, Trithemij aliquotq; præterea aliorum supra à me relata testimonia, ac tandem capit. illud ita concludit: Quocirca illud vnum hac in re dolendum, tam acerbè Hollandos istos de Moguntia narrare, quibus tamen hæc si vel in typis vel aliis in rebus laudem aliquam habeant, neque inuidet, neque admittit: sed suam quam à Patribus accepit in cuius possessione est, quæ ratio nulla eripit, quam tot & tanti etiam alieni & Bataui attestantur, defendit ac tuetur. Capite sequenti Serarius*

9. Nicolaus Serarius.

rius refert locum è Chronico Moguntino, quem huc transcribere operæ pretium est. Hoc autem vr̄bis nostræ Moguntiaci triumphale perpetua laudis & præconium quod hanc ingeniosam characterizandi artem non solum Italarum indagat, non celebris Græcorum sapientia, non multiformis Gallorum scientia, neque callidum Barbarorum reperit ingenium: sed industrius nobilis Vr̄bis Moguntiaci cuius, scilicet Ioannes Gutenberg, qui cum omnem substantiam suam propter artis difficultatem ferè profudisset, tandem auxilio Ioannis Fusth perfecit. Post quem Gudenbergh qui morabatur sum Junger / qui vsque nunc eius artis nomine nuncupatur Petrus Opilonis, id est, Schæffer eius gener artis impressoria dilatator extitit. Qui etiam suo tempore multa impresit opera. Ecclesia Dei quanta prouenerit ab hac arte utilitas, quis sufficienter eloqui valebit? dum multi Codices obsoleti puluerulentis olim reclusi Bibliothecis nunc impressi palam modico feruntur precio venales. Superfunt duo alij è recentioribus quos dixi, qui ex professo hanc pugnam depugnarunt, licet hæcenus mihi illos inspiciendi facultas non fuerit, ac omnis diligentia mea in illorum acquisitione me frustrata sit. Illi sunt GABRIEL NAV-
 DÆVS Parisiensis, qui Petrum Scriuerium eiusque Laurum Laurentianam (ita liber inscribitur pro Harlemo anno 1628. editus) sibi refutandum sumpsit, & GEORGIUS DRAVDIVS classicæ Bibliothecæ inter alia auctor qui ante annos non ita multos Francofurti librum euulgauit inscriptum: Discursus Typographicus, in quo cum pleraque alia, tum hæc etiam litteræ ut audio attigit, neutrius verba & sententiam cum necdum videre illos contigerit, referre hæc vice queo. His omnibus autem qui volent præterea addere poterunt, SETHVM CALVISIVM historicum Lipsensem in Chronologia. MARTINVM CRYSIVM in annalibus Suevicis part. 3. lib. 7. pag. 373. & 412. IOAN. HEIDFELDIVM Sphynxis Philos. authorem cap. 23. quod est de scriptura enigmatica. WILHELMVM DILICHIVM in Chronico Hassiaco, & Petrum MATTHÆVM Iurisconsultum Lugdunensem in notis ad 7. Decretalium l. 5. c. 3. AVTHOREM ANTIQVITATVM BRITANNICARVM in Thoma Burcherio 64. Archiepiscopo Cantuariensi pag. 291. IOANNEM SERRÆVM in inuentorio historia Francicæ in Carolo 7. DIONYSIVM PETAVIVM in Rationatio temporum part. 1. lib. 9. c. 9. IOANNEM DE COLLE in Theatro Imitatricium & imitabilem lib. 6. c. 3. IOAN. BVSÆVM in dedicatoria Abbatis Trithemij. IOAN. IACOBVM FRISIVM in Biblioth. Philos. ARNOLDVM RAYSIVM in Belgica Christiana pag. 167. Atq; hæcenus pro vtraque parte testimonia referre visum est. Nō indignabitur aut lector nec egrè feret me paulo prolixius in eiusmodi transcriptionibus versatū esse, nā & suū me negociū egisse puto fatebitur, ubi è sequentibus animaduertet, cuius bono tot diuersorum testationes cumulauetim
 & appa-

12. Georgius Drauidius.

13. Gabriel Naudivs

66. 7.

& apparebit me in illis quæ deinceps ex eiusmodi authorum dictis illavatus sum & probaturus. fucum nemini facere intendisse, sed copiam potius vnicuique à me datam esse, statim in rem, quod dicitur præsentem eundi, nostrasque assertiones cum ipsis fontibus, unde haurita sunt, conferendi. Omnes autem optima fide citatos esse quoscumque in medium adduxi Authores, neminem dubitare velim, nec enim præterquam ipsi mihi hæc in re credidi, nec ullius quicquam excerpfi, nisi propriis inspectam oculis, nec & ipsum me & alios imprudens deciperem.

CAPUT V.

Quo utriusque partis dicta examinantur, & Argumenta pro Moguntinis referuntur.

VT igitur secundum propositum ab initio ordinem procedam, agendum relata iam pro utraque parte testimonia inspiciamus. Ante Ianuarius ut dixi, nemo de quo constat, publicè pro Harlemensibus tale quid vel obliquè asseuerare dignoscitur. Chronici enim Colonienfis Author, quæ non faciat pro Hollandis, infra suo loco patebit. Ad annum igitur usque 1588. quo Hadriani Iunij Batavia in hominum manus venit, vel (altem ad annum 1575. quo ille terræ valedixit, ac huic operum suorum, ut traditur ultimo immortalus est: Doctorum nullus pro Belgis Germaniæ molestus fuit, per annos ad minimum centum viginti quinque, solùm itaque Harlemensium & vicinorum traditioni, de qua Guicciardinus alijque, eò usque tantæ rei notitia ac probatio innitebatur, quod quam sit fragile veritatis fundamentum mille experimentis orbi notum est. Quid enim crebrius sædiusque omnium ferè gentium antiquitates & historias inquinavit, quam istiusmodi ab improbis callidè, aut rudibus stolidè conficta à reliquis temerè creditæ de Urbium Georiarumque Originibus, de superiorum temporum gestis, institutis, inuentis impudentes & inspidæ fabulæ, quæ tamen multis in locis tam altè hominum persuasiones insederunt, ut sine discrimine alicuius inquisitionis ac capitis periculo vix in dubium reuocare liceat. Per me quidem Harlemensibus integrum est, ut Laurentiam hunc